

cijfers en statistieken. Het jaarlijks verschijnend Handboek der kerken is zijn geliefkoosde lectuur. Ook tot hem zeg ik: Denk er om, broeder, achter die cijfers staan levende mensen. Zij waren alle geteld. Mensenlevens zijn te betreuren; mensenlevens zijn soms vroegtijdig tot een einde gekomen. Om hun zonde. Maar er zijn ook mensenlevens behouden uit genade, om Christus Jezus' wil. God heeft met de verzoeking ook voor de uitkomst gezorgd.

Een waar dieptepunt van de verzoeking is wel de verschijning van Bileam geweest. We zijn ons nauwelijks bewust, hoe het voor Israël toen langs de rand van de afgrond is gegaan, toen 'buiten-natuurlijke' krachten door de geest uit de afgrond in het werk zijn gesteld om de onderneming, het werk van Jahwe te doen mislukken. Niemand minder dan de 'Mal'ak Jahwe', de Engel des HEREN, is toen in het geweer gekomen en heeft zich zichtbaar aan de waarzegger-profeet getoond; en zich de Machtige boven de Satan getoond. En achteraf was Satan bijna nog in zijn toeleg geslaagd (Baäl Peor). Hij weet de kwetsbare plaats van het volk wel te vinden. En er vielen 24 duizend. En of dat nu 24.000 is in de zin die wij aan het getal hechten; of vier en twintig alafiem, dus kleinere eenheden, de slag blijft groot. Want al de gevallen waren eens geteld.

Maar de Gemeente is behouden. Hoeveel er ook binnen die gemeente openbaar werd waar we ons nu nog voor kunnen schamen, het blijft een grote tijd om

aan terug te denken. En later, bij profeten als Hosea en Jeremia, horen we Jahwe op het toen gebeurde terugkomen: "Ik gedenk aan de genegenheid van uw jeugd, de liefde van uw bruidstijd, toen gij Mij gevolgd waart in de woestijn, in onbezaaid land. Israël was de HERE geheiligd, de eersteling zijner opbrengst; allen die daarvan wilden eten, zouden schuld op zich laden, onheil zou over hen komen, luidt het woord des HEREN." "Ik gedenk", zegt Jahwe. En ik eindig met een citaat van Dr A. van Selms in zijn commentaar op het boek Jeremia. "Onder het zwoegende leed over het verraad van de beminde vrouw is God 'a la recherche du temps perdu' (op zoek naar een verloren tijd H.M.O.). In de herinnering wordt het verleden werkende kracht in het heden. Weer beleeft Hij de bruidstijd, toen minnaar en beminde verbonden waren door wederzijdse genegenheid, *hesed*, de blijde saamhorigheid van wie in een verbond bijeen zijn. Samen zwerven de gelieven in de eenzaamheid, buiten stad en landbouwareaal, in het weidegebied der kudden. De paden zijn smal, zodat de gelieven achter elkaar lopen, de minnaar beschermd voorop. Het is een pastorale idylle - maar tevens beeldspraak voor het verbond tussen God en Israël vanaf de uittocht uit Egypte." Het verbond zelf is geen beeldspraak, maar heerlijke werkelijkheid, slechts door de afkerige bitter ervaren. Dat is en blijft de boodschap van dit boek en zijn blijvende betekenis ook voor onze tijd.

de kracht van de katholieke kerk

dr K. Deddens

Inleiding

Laat mij het inleidend woord mogen beginnen met een persoonlijke noot. Tien jaar geleden bevond ik mij in een bibliotheek in Jeruzalem, die kostbare schatten bevatte over de situatie van de gou-

den stad in de vierde eeuw. Dat was een kolfje naar mijn hand, omdat ik voor mijn voorgenomen proefschrift op zoek was naar gegevens over die periode, met name in Jeruzalem. Een welwillende Roomse pater wees mij diverse bronnen

Katholiek
Dr K. Deddens

aan en was mij behulpzaam bij mijn onderzoek inzake die periode.

Op een gegeven ogenblik kwam in de loop van het gesprek mijn identiteit naar voren. Ik zie nog voor mij de verbaasde blik in 's paters ogen en ik hoor nog zijn niet minder verbaasde stem, toen hij uitriep: "Een gereformeerde dominee, die zich bezig houdt met de vierde eeuw! Maar die vierde eeuw, die is van ons, katholieken!"

U verstaat dat het voor mij de gelegenheid was om vol te houden dat de begrippen 'katholiek' en 'gereformeerd' geen tegenstellingen zijn, die elkaar uitsluiten en dat ik Rome het privilege wilde ontzeggen, naar waarheid katholiek te zijn, maar dat ik deze pretentie nadrukkelijk wilde opeisen voor de kerk, die staande mocht blijven in de waarheid.

Daar ligt dan ook het duidelijke uitgangspunt, dat ik ter inleiding zou willen noemen: wij spreken over de katholieke kerk, zoals de apostolische geloofsbelijdenis in haar negende artikel spreekt over de *algemene* kerk en zoals Zondag 21 van de Heidelbergse Catechismus zegt dat Christus deze kerk vergadert van het begin der wereld tot aan het einde, en uit het hele menselijke geslacht.¹⁾

Katholiek

Het is interessant, na te gaan, hoe men bijvoorbeeld in die tijd, nl. de vierde eeuw, aankeek tegen het woordje 'katholiek' of 'algemeen', als het ging over de kerk. In een verklaring van de twaalf artikelen, die bij wijze van catechese in het jaar 348 al gehouden werd, valt te lezen: "De kerk heet katholiek, omdat zij op heel de aardbodem, van het ene eind tot het andere, is uitgebreid, omdat zij algemeen en zonder onderbreking al datgene leert, dat de mens van het zichtbare en het onzichtbare, van het hemelse en van het aardse moet weten, verder omdat zij heel het menselijk geslacht, heersers en onderdanen, ontwikkelden en onontwikkelden, tot verering van God voert, ook omdat zij iedere soort van zonden, die met de ziel en met het lichaam zijn begaan, behandelt en heelt, en tenslotte omdat zij in zichzelf iedere vorm van deugd bezit, die zowel in daden als in woorden en in ieder soort van geestelijke gaven openbaart."²⁾ Het is dan alsof deze catecheet, de toenmalige bisschop van Jeruzalem, zich uitput om zoveel mogelijk betekenissen toe te kennen aan het woord 'katholiek'. Zo uitgebreid vindt men de verklaring van dit woord bij schrijvers van die tijd niet terug.

Maar het is wel opvallend dat het woord

'katholiek' in de ene na de andere belijdenis terugkeert, in situaties waarin de kerk wordt aangevochten en tegengesproken, waarin ketters met hun eigen gedachten komen, en waarin velen zich al van de kerk hebben afgekeerd.

Het woord staat niet alleen in de apostolische geloofsbelijdenis, die in zijn oudste vorm waarschijnlijk dateert van het eind van de tweede eeuw, maar het komt terug in de belijdenis van Nicea: Ik geloof één heilige, algemene en apostolische kerk. Dat is dan de tekst zoals die uiteindelijk is vastgesteld door het concilie van Constantinopel in het jaar 381. Maar ook de eerste, oorspronkelijke tekst van het eerste oecumenische concilie, dat van Nicea uit het jaar 325 noemt de kerk 'de katholieke kerk', als het slot van deze belijdenis spreekt over de waarachtige godheid van de Zaligmaker. In dat verband worden dan nl. degenen die deze godheid weerspreken, gelegd onder de vloekwoorden van de 'algemene kerk'.³⁾

Prof. J. Kamphuis heeft er de vinger bij gelegd, dat dit zelfs het *afsluitende* woord is van de belijdenis, die door dit eerste oecumenisch concilie is vastgesteld. "Hoort allen - hier spreekt de *algemene* kerk. Zij belijdt en zij weerspreekt. Zij trekt de grens ruim en neemt binnen haar grenzen bewogen door de barmhartigheid van de Zoon van God *allen* op die van Hem hun behoud verwachten. Maar zij trekt temidden van alle secten en dwaling de grens ook scherp en duidelijk. Ook dáárin is zij *algemene* kerk."⁴⁾

Hoge pretentie

Prof. Dr. L. Doekes heeft aangetoond dat de reformatie de hoge pretentie heeft gehandhaafd, de ene, algemene christelijke kerk te zijn, en dat tegenover Rome en andere religieuze gemeenschappen.⁵⁾

Een drietal voorbeelden. De Augsburgse confessie leert, dat de ene heilige kerk altijd zal blijven. Deze kerk is de vergadering van alle gelovigen, een vergadering waarin het evangelie zuiver

wordt gepredikt en de sacramenten recht bediend worden.⁶⁾

In de Catechismus van Genève stelt Calvin de vraag, waarom de kerk katholiek genoemd wordt. Het antwoord luidt: omdat zij één lichaam is onder één Hoofd, zodat er niet meer dan één, maar slechts één kerk is, verspreid door de gehele wereld.⁷⁾

En even duidelijk is artikel 27 van de Nederlandse geloofsbelijdenis (we citeren de tekst zoals die is vastgesteld door de synode van Arnhem 1981): "Wij geloven en belijden één katholieke of algemene kerk. Zij is een heilige vergadering van de ware gelovigen, die al hun heil verwachten van Jezus Christus, gewassen zijn door zijn bloed, geheiligd en verzegeld door de Heilige Geest. Deze kerk is er geweest van het begin der wereld af en zal er zijn tot het einde toe. Want Christus is een eeuwig Koning, die niet zonder onderdanen zijn kan. Deze heilige kerk wordt door God staande gehouden tegen het woeden van de gehele wereld, hoewel zij soms een tijdlang zeer klein en ogenschijnlijk verdwenen is. Zo heeft de Here gedurende de gevaarlijke tijd onder Achab zeventuizend mensen voor Zich bewaard, die hun knieën voor Baäl niet gebogen hadden. Ook is deze heilige kerk niet gevestigd in, gebonden aan of beperkt tot een bepaalde plaats of gebonden aan bepaalde personen, maar zij is verbreed en verstrooid over de gehele wereld. Toch is zij met hart en wil samengevoegd en verenigd in eenzelfde Geest, door de kracht van het geloof."⁸⁾

Het is deze hoge pretentie, die de reformatie tegenover Rome met name heeft gehandhaafd.

Ursinus en Olevianus

Het is dan ook volkomen duidelijke taal, die de Heidelbergse Catechismus spreekt in antwoord op de vraag: "Wat gelooft u van de heilige, algemene, christelijke kerk?" Wij citeren alleen maar de eerste zin van dit antwoord: "Dat de Zoon van God uit het hele menselijke geslacht Zich een gemeente, die tot het eeuwige leven uitverkoren is, van

het begin van de wereld tot aan het einde vergadert, beschermt en onderhoudt." Leerzaam is daarbij de verklaring die een van de opstellers, nl. Ursinus, in zijn "Schatboek" geeft van het woord algemeen. Hij zegt dan eerst dat het woord kerk hier genomen moet worden in de zin van de ganse of algemene menigte van alle oprechte en ware gelovigen van alle tijden, landen en natiën, waarvan sommigen nu in de hemel triumferen, en sommigen op de aarde nog strijden. Hij vervolgt dan: het woord 'algemeen' wijst dat ook uit, waarmee deze kerk wordt genoemd voornamelijk ten aanzien van alle tijden, natiën, landen en plaatsen, op welke, uit welke en in welke deze gemeente vergaderd wordt.⁹⁾

Wat een van de andere schrijvers van de Heidelbergse Catechismus, nl. Oleivanus betreft: het is bekend dat deze een verhandeling heeft geschreven over de twaalf artikelen van het geloof. Ook hij stelt de vraag aan de orde: "Waarom noemt u de kerk een algemene kerk?" Het antwoord luidt: "Er is maar één Hoofd van de kerk, namelijk Christus. Zo zijn alle gelovigen van Adam af, tot aan het eind van de wereld toe zijn leden, en één lichaam door de Heilige Geest. Ze zijn allen door één Hoofd verlost, één Hoofd ingelijfd en zij worden door één Hoofd onderhouden, door het geloof in Hem. Zo heeft de kerk nu en altijd van het begin af maar één weg tot het eeuwige leven gehad, namelijk: haar enig Hoofd Christus, de enige Middelaar, die de kop van de slang vermorzeld heeft. Wij geloven, door de genade van onze Here Jezus Christus zalig te worden, op zulke wijze als ook zij. Nu moet ieder gelovig christen als een lid van de kerk zich alle beloften die aan heel de kerk of het volk van God gedaan zijn, weten toe te eigenen."¹⁰⁾

Nog aktueel

De hoge pretentie die de reformatie voerde tenover Rome inzake de ene, algemene, christelijke kerk, is nog steeds aktueel.

In de zogenaamde katholieke geloof-

sleer heet het: "Is de Roomse kerk katholiek? Antwoord "Zonder twijfel, de namen worden dooreen gebruikt. Niemand ter wereld denkt bij 'Roomse kerk' aan een kerk die uitsluitend te Rome geldt. De Roomse kerk is juist de katholieke, daar zij de *eerste* en *oudste* is, tot Christus opklimt en alle wereld omspant, zij gaat algemeen over tijd en plaats in machtige eenheid en heiligheid."¹¹⁾

Nu zijn weliswaar hier en daar, met name op het punt van de 'bestanddelen buiten haar schoot' de uitspraken wat genuanceerd, maar toch handhaaft Rome zonder meer de oude pretentie, en met alle geroep over een nieuwe koers is het zaak, dit goed vast te houden. Want heel de erkenning over de bestanddelen van heiliging en waarheid is opgenomen in een *bijzin*. De hóófdzin en de hoofdzaak blijft staan: deze kerk bevindt zich in de katholieke kerk, die door de opvolger van Petrus en de met hem verenigde bisschoppen wordt bestuurd!

Elders wordt het zo gesteld: "De katholieke kerk is de vereniging van alle gedoopten, die onder gehoorzaamheid aan de paus van Rome de ware leer van Christus belijden".¹²⁾

Zegt men dan: ja, maar deze pretentie van Rome is toch na het tweede Vaticaans concilie in de jaren zestig danig afgezwakt, dan wijs ik op de dogmatische constitutie van genoemd concilie, waarin onomwonden wordt verklaard: "Dit is de enige kerk van Christus, die wij in het symbolum als één, heilig, katholiek en apostolisch belijden. Onze Verlosser heeft haar, na zijn verrijzenis, aan Petrus als herder toevertrouwd. Deze kerk, in deze wereld ingesteld en uitgebouwd als een maatschappij, bevindt zich in de katholieke kerk, die door de opvolger van Petrus en de met hem verenigde bisschoppen wordt bestuurd, hoewel er ook buiten haar schoot meerdere bestanddelen van heiliging en waarheid te vinden zijn die, als de eigen gaven van de kerk van Christus, naar de katholieke eenheid heen stuwen."¹³⁾

Algemeen geloof

De Nederlandse geloofsbelijdenis heeft het daarentegen wel heel duidelijk vastgelegd: deze algemene kerk is niet gebonden aan bepaalde personen. Nee, de kerk karakteriseert zichzelf als algemene kerk, omdat er één algemeen *geloof* is. Meer dan eens wordt bijvoorbeeld in het derde oecumenische belijdenisgeschrift, de belijdenis genoemd naar Athanasius, het geloof getypeerd als het 'algemeen geloof'. Ik denk hier met name aan het begin en aan het slot van deze belijdenis. De inzet is zo: "Al wie behouden wil worden, moet voor alles het algemeen geloof vasthouden; als iemand het niet volledig en ongeschonden bewaart, zal hij ongetwijfeld voor eeuwig verloren gaan". En aan het slot van deze belijdenis wordt dan nog eens herhaald: "Dit is het algemeen geloof. Wie dit niet oprecht en standvastig gelooft, zal niet behouden kunnen worden."¹⁴)

"De *oude kerk*" - aldus Prof J. Kamphuis, die wij met instemming citeren - "heeft dus dit woord 'algemeen' in haar woordenschat deze opvallende plaats gegeven: de algemene kerk met haar algemeen geloof. De katholieke kerk *uit kracht* van het katholiek geloof. En dit woord is meegetrokken de eeuwen door. Het is ook tot ons gekomen. In onze christelijke woordenschat heeft het dezelfde plaats die het bij de christenen van de eerste eeuwen had. We hebben immers deze zelfde belijdenissen als *onze* confessie? We hebben dat als kerken der reformatie ook uitdrukkelijk gezegd in de belijdenisgeschriften die in de periode van de reformatie in de 16e eeuw zijn ontstaan. Het staat met even zoveel woorden in art. 9 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis te lezen dat wij graag aanvaardden 'de drie geloofssommen (de Arnhemse versie spreekt van 'de drie oecumenische geloofsbelijdenissen', K.D.), namelijk der Apostelen, van Nicea, en van Athanasius'. De Heidelbergse Catechismus neemt daarom ook in Zondag 7 de Apostolische geloofsbelijdenis op als een samenvatting van 'al wat ons in het Evangelie beloofd wordt'

en wat 'een christen' (en dat wil zeggen: ieder christen) nodig is te geloven.

Is het niet opvallend dat we in deze Zondagsafdeling het 'algemeen' of 'katholiek' weer aantreffen in die twee - onderling zo nauw samenhangende - aanwendingen, die we ook in de oude kerk tegenkwamen? De kerk wordt hier 'algemeen' genoemd, antw. 23, als het apostolicum wordt geciteerd. Het wordt verderop in Zondag 21 herhaald en verklaard. Maar ook het geloof krijgt *dezelfde* karakteristiek weer mee. Want dit apostolicum wordt hier aldus genoemd: 'de artikelen van ons *algemeen* en ongetwijfeld (of: ontwijfelbaar, K.D.) christelijk geloof.' Mogen we daar even blij om zijn! Gelukkig niet: de 'twaalf artikelen'. Dat getal is tenslotte maar willekeurig en voor het geloof niet eens werkelijk van betekenis. Wel bij de apostelen, niet bij de artikelen van het apostolische geloof. Dan is het drietal (vgl. Zondag 8 over de verdeling van deze artikelen) veel en veel wezenlijker: wij belijden in ons algemeen geloof het geloof in de *drieënige* God. Daarom valt de Apostolische geloofsbelijdenis in *drie* delen uiteen: 'over God de Vader en onze schepping; over God de Zoon en onze verlossing; over God, de Heilige Geest en onze heiligmaking'. We nemen als christelijke kerk uit kracht van de aard en de inhoud van ons christelijk geloof dit kostbaar woord uit de woordenschat van de oude christelijke kerk mee."¹⁵)

Overgeleverd geloof

En die oude christelijke kerk had dat maar niet verzonnen! Nee, ze wist: zo hebben de apostelen het zelf geleerd en doorgegeven. De apostel Petrus heeft het getuigd voor de hoge raad, dat er maar één Naam is, waarin behoud is. De apostel Paulus heeft het de kerk te Efeze onderwezen dat er maar één geloof is, en maar één God en Vader van allen. Maar daarmee is niet alleen een *gave* aangewezen die de kerk krijgt toebedeeld: het is tegelijk ook een *opgave* die aan de kerk wordt toegewezen. Want dat éne, algemene geloof moet worden

doorgegeven en overgegeven. Het dient te worden bewaard, te worden geconserveerd.

In die zin lezen we in de brief van de broeder des Heren, Judas, als hij vermaant, tot het uiterste te strijden voor het geloof, dat eenmaal de heiligen overgeleverd is. Voor dat geloof, voor die geloofsinhoud, voor die geloofs-waarheid heeft de kerk te strijden, met inspanning van alle krachten, immers: tot het uiterste. Want het is een kostbaar bezit. Het is overgeleverd. De heilige mannen van God onder het Oude Testament, hebben het Woord der waarheid, als de geloofsinhoud, door de Heilige Geest gedreven, gesproken. Christus heeft het Woord der waarheid herhaald en heeft door dat Woord de Vader verklaard. Hij sprak Gods Woord tot de apostelen en die hebben het op hun beurt overgegeven aan de bewoners van Klein-Azië en Griekenland en Italië. Het werd overgedragen van geslacht op geslacht, en het kwam, door de wegen die God bereid had, door de wereld heen.

Maar dat is geen *quietief*, geen rustpunt, in de zin van: de kerk heeft het geloof, en nu kan haar niets meer gebeuren, want ze heeft de wijsheid in pacht. Nee, het is een *motief*, een opdracht die haar prikkelen moet tot de hoogste activiteit en tot een intensieve, uiterste strijd, om dit geloof en deze geloofsinhouden ongerept te bewaren en dóór te geven.

Pijler en fundament

Zo staat het ook met hetgeen de apostel Paulus in één van zijn pastoraalbrieven schrijft, nl. in 1 Timotheüs 3 : 15. Daar typeert de apostel de kerk als het huis van God, dat is de gemeente van de levende God, een pijler en fundament van de waarheid. De pijler, dat is een zuil die iets draagt, zoals het dak van een gebouw. En het fundament (ook wel genoemd firmament) is iets dat er onder ligt en dat aan het geheel vastheid en stevigheid verleent. Beide woorden drukken dezelfde gedachte uit: dat huis van God, die kerk, draagt de waarheid, zoals een zuil of pilaar het dak draagt van

een gebouw, en zoals het fundament een heel gebouw draagt. Het laatste is dus meeromvattend dan het eerste: de kerk is een pilaar, ja wat meer is, een fundament. Het gedragene is de waarheid, synoniem met het Evangelie der genade. De Rooms en hebben aan deze tekst de onfeilbaarheid van de kerk willen ontlenen, maar daarvan is hier niets te vinden. Hier wordt juist geleerd dat de waarheid bestaat, onafhankelijk van de kerk. "Het dragen van de waarheid", aldus Dr. C. Bouma in zijn verklaring van deze tekst, "sluit niet in het onfeilbaar kunnen leren wat waarheid en wat dwaling is, maar het verschaffen van een plaats aan de waarheid in het midden van de wereld. Aan de gemeente zijn de woorden Gods toebetrouwd. Dát Woord moet de gemeente prediken en zuiver bewaren door belijdenis en leven. Dát wordt hier gezegd onder de beeldspraak van pilaar en fundament van de waarheid. Daardoor wordt een roeping uitgesproken van de kerk, niet het feit, dat zij die roeping altijd trouw volbrengt."¹⁶⁾

Calvijn wijst dan ook ondubbelzinnig het Roomse beroep op deze tekst af: "Zo beuzelen dan de papisten onbeschaamd, die uit de woorden van Paulus besluiten, dat al hun razernijen voor Gods Woord moeten geacht worden, omdat zij zijn de pilaren der waarheid, en daarom ook niet kunnen dwalen." En dan vervolgt de reformator positief dat de kerk wordt genoemd een pilaar van de waarheid, omdat het ambt der bediening van de leer, dat God in haar gesteld heeft, het enige middel is om de waarheid te behouden, opdat zij niet verloren ga uit de gedachten van de mensen. Zo moet de waarheid worden vastgehouden door de gemeente, omdat zij verkondigd wordt, omdat zij ze zuiver en onvervalst behoudt en omdat zij ze het nageslacht overlevert.¹⁷⁾

Aldus Calvijn in zijn commentaar. En in zijn Institutie schrijft hij: "Het is van niet geringe betekenis, dat de kerk genoemd wordt de pilaar en het fundament van de waarheid, en het huis van God. Met deze woorden geeft Paulus te

kennen, dat de kerk, opdat de waarheid Gods niet verloren ga op de wereld, haar getrouwe bewaakster is, omdat God door de dienst en de waakzaamheid van de kerk de zuivere prediking van zijn Woord heeft willen bewaren en zich ons een huisvader heeft willen betonen, doordat Hij ons met geestelijke spijzen voedt en zorgt voor alles wat nuttig is tot onze zaligheid."¹⁸⁾

We moeten er ook op letten dat hier sprake is van *de* waarheid, en juist blijkens het vervolg betekent dat hier de *volle* waarheid van de thans souvereine Christus, welke door de kerk beleden wordt.¹⁹⁾

Kracht tegenover macht

Dit behoud van de volle waarheid is de kracht van de kerk. Maar hier staat kracht tegenover macht.

Waar de waarheid van Gods Woord niet bewaard en gehandhaafd wordt, daar kan men wel een groot machtsblok vormen, maar daar heeft de kerk haar kracht verloren en daar is men zelfs de naam van kerk niet meer waard. Zo is dat gebeurd met de Roomse kerk als een kolossaal conglomeraat. Zo is dat in feite ook gebeurd met de hervormde kerk, door de zedingsman H. Kraemer eens genoemd een hotelkerk: vogels van diverse pluimage allemaal onder één dak, zoals in een groot hotel, waar ieder zijn eigen kamer heeft en zijn eigen gang gaat. Het enige gemeenschappelijke is dan dat men huist in hetzelfde gebouw. Maar dat heeft met de eenheid van het geloof niets meer te maken, waar de gemeente het huis van God heet, en als het huisgezin samenkomt, gevoed wordt door het ene Woord der waarheid en zich schikt rond de ene tafel en staat aan het ene doopvont.

Zo is het valse eenheidsstreven van vandaag niet gegrond in de eenheid van geloof, maar met een *minimum* aan fundering laat men een *maximum* aan macht en uiterlijk samengaan zien. Maar vroeg of laat moet zo'n gebouw toch vallen. Wie aan het fundament nauwelijks enige aandacht schenkt, maar een enorme

wolkenkrabber wil doen verrijzen, moet niet verbaasd zijn als na korte tijd blijkt dat zo'n gebouw onmogelijk stand kan houden.

Hier staat kracht tegenover macht. De kracht van de waarheid, dat is de waarheid van Gods Woord, tegenover het machtsvertoon van mensen.²⁰⁾

Valse oecumene

Deze kracht van de katholieke kerk dient te worden gehandhaafd tegenover de valse oecumene van vandaag, die aan de eenheid van het ware geloof te kort doet.

Op zichzelf is het woord oecumene een goed Schriftuurlijk woord. Het komt ongeveer vijftien maal in het Nieuwe Testament voor, in de betekenis van 'de hele wereld'. In het Griekse woord zit ook het woordje 'huis' en daar hangt mee samen dat het hier gaat over de behuisde, de bewoonde wereld, dat is de wereld waar mensen wonen. De woorden katholiek en oecumenisch liggen dan ook in één lijn. Onder de oude bedéling is de kerk tijdelijk beperkt geweest tot één volk, het volk Israël. Maar sedert Pinksteren vergadert Christus zijn kerk weer uit alle volken over heel de wereld. Dan vergadert de verhoogde Heiland zijn katholieke of oecumenische kerk, als de kerk van alle tijden en van alle plaatsen.²¹⁾

Maar de oecumenische beweging, zoals die vandaag vooral zijn belichaming vindt in de wereldraad van kerken (W.C.C.) doet aan de eenheid van het ware geloof tekort.

Ik beperk mij nu even tot de laatste assemblée van de W.C.C., die van Nairobi 1975, onder het thema: "Jezus Christus bevrijdt en verenigt". In de denkwereld van deze assemblée zijn vier grondlijnen te ontdekken:

1. Men mag uit eigen ervaring bepalen wie Jezus Christus is, zonder dat men daarover de Schrift het laatste woord laat;
2. Alle mensen zijn met God verzoend. In feite zijn persoonlijk geloof en bekering niet nodig voor behoud;

3. Wanneer men over 'bevrijding' spreekt, valt niet allereerst te denken aan zonde en schuld, maar aan onderdrukkende structuren;
4. Er is een grote eenheid van alle mensen nodig om de wereldproblemen op te lossen.

Deze laatste assemblée heeft volkomen duidelijk gemaakt dat het in deze wereldorganisatie niet in de eerste plaats gaat om de eer van God, die zondaren redt van het verderf, noch om het behoud van de waarheid van Gods Woord, maar veeleer om het welzijn van de mens, die zelf in staat wordt geacht, in het kader van een grootscheepse actie, en door een massale eenheidsbeweging, voor een betere wereld te zorgen.²²⁾

In dezelfde richting beweegt zich de voorbereiding van de komende assemblée van de W.C.C., nog dit jaar in Vancouver onder het thema: "Jezus Christus, het leven van de wereld".

Schijn-eenheid

Op deze wijze gaat de W.C.C. steeds meer in de richting van het horizontalisme en van politieke machtsoefening. Nu komt te voorschijn wat wijlen Prof. Dr. K. Schilder reeds in 1948 profeteerde, toen de W.C.C. werd opgericht: deze beweging dient straks de anti-christelijke machten.

In Openbaring 17 : 3 wordt gesproken van de valse kerk als een zedeloze vrouw, een 'hoer', die zit op een scharlaken rood beest. Met dat beest wordt bedoeld de politieke wereldmacht, die vijandig staat tegenover God en zijn dienst. Dat beest ziet Johannes als bereiden door deze slechte vrouw en het zitten op dat beest wil zeggen dat deze afvallige gemeenschap ook streeft naar de macht van deze wereld. De hoer die op het beest zit wordt genoemd: 'het grote Babylon, moeder van de hoeren en van de gruwelen der aarde'. Daarmee wil de Schrift ons de huiveringwekkende werkelijkheid doen verstaan: deze valse gemeenschap blijkt zelfs deel uit te maken van het goddeloze Babylon van de God-vijandige wereld. Hier is sprake

van geestelijke ontucht en daardoor ontrouw aan de Bruidegom van de kerk. Babylon vertoont de stijl van de schijn-eenheid die gebaseerd is op valse profetie en die gewijd is aan de heerlijkheid en de rechten van de mens.

Deze valse profetie komt ook uit in het misbruik van Gods Woord.

Enkele voorbeelden. In de kringen van de W.C.C. haalt men dikwijls aan het woord uit het hogepriesterlijk gebed van de Heiland uit Johannes 17: 'opdat zij allen één zijn'. Maar die eenheid laat men dan slaan op alle kerkgemeenschappen en zelfs ook wel op alle mensen. In Johannes 17 gaat het echter over het één-zijn in de waarheid: 'Uw Woord is de waarheid'. Dat is een eenheid van het geloof en van de geloofsinhouden. Maar een eenheid boven de waarheid, zoals de W.C.C. voorstaat is een mensen-fantasie en een schijneenheid.

In de kringen van de W.C.C. heet het: 'verdeeldheid is zonde'. Maar de Heiland sprak van het brengen van het zwaard door Hemzelf (Mattheüs 10 : 34) en van het brengen van tweedracht (Mattheüs 10 : 35), van het werpen van vuur (Lukas 12 : 49) en het brengen van verdeeldheid (Lukas 12 : 51).

Dat betekent: de Heiland handhaaft en verscherpt de antithese, naar de moederbelofte van het paradijs (Genesis 3 : 15).

De wereldraad van kerken wil niet weten van teksten als Jesaja 52 : 11, 2 Corinthiërs 6 : 17 en Openbaring 18 : 4, waar het bevel 'scheidt u af!' gegeven wordt aan gelovigen die dreigen ingepalmd te worden door valse gemeenschappen. Dat bevel staat dan in het kader van de antithese tussen Christus en Belial, Jeruzalem en Babylon.

Het is een opvallende zaak dat men in de kringen van de W.C.C. zeer tolerant is en van kerkelijke tucht in feite niet wil weten, maar dat men tegelijk zeer onverdraagzaam is tegenover hen die van hun schijn-eenheid niet willen weten. Hier geldt het woord dat Dr. A. Kuyper al sprak in 1892: wie voor de grenzen van de leer opkomt, die wordt over de

grens gezet. Men duldt geen tegenpraak en geen breken van hun eenheidsfront.

Men wil enerlei mening, zoals Openbaring 13 : 15 onthult, en tegenover de 'spelbrekers' is men vervuld van haat, zoals de Heiland zelf heeft voorzegd.²³⁾

Katholiek tegenover sekte

De kracht van de katholieke kerk moet ook worden benadrukt tegenover het streven van de *sekte*. Het woord *sekte* is afgeleid van het Latijnse *sequi*, in de betekenis van: volgen. Men loopt achter een beperkt aantal leerstellingen aan, die men restloos wil volgen in alle consequenties. Maar dat gaat ten koste van het geheel van de waarheid, en dus gaat het in tegen het katholieke karakter van de kerk.²⁴⁾

Het is het typisch kenmerk van de sekte, dat men niet de algemene kerk in het oog heeft, en eveneens dat men het algemeen ontwijfelbaar geloof van de kerk verwerpt. Hierdoor komt men tot een specialistische, exclusieve kennis: of men spreekt voortdurende over eigen opvatting van het duizendjarig rijk (chiliasme), of over de kinderdoop die te verwerpen zou zijn (baptisme), of over tongenspraak en wondergenezingen (Pinksterbeweging), of over de ene God met verwerping van de godheid van Christus en de Heilige Geest (Jehova-getuigen), of over de spoedige wederkomst (Adventisme). Maar dit is in feite in strijd met het onderhouden van *alles* wat de Heiland geboden heeft (Mattheüs 28 : 19) en een negeren van het woord van de apostel Paulus dat het de *leer* is die behoudt (1 Timotheüs 4 : 16). De vraag is: hoe komt men tot deze eenzijdige instelling? Het antwoord moet luiden: omdat de sekte wordt getypeerd door *tekst*-geloof in plaats van *Schrift*-geloof. Men ziet een bepaalde tekst op zichzelf en heeft zodoende geen oog voor het geheel van de Schrift. Men brengt dikwijls ook de kontekst en het tekstverband niet in rekening, en men vergelijkt niet Schrift met Schrift. In één woord: noch de kracht van de katholie-

ke kerk, noch die van het katholiek, algemeen geloof wordt gezien.

Het gevolg hiervan is dat men heel makkelijk vervalt in een *biblicisme*: men zweert bij een enkele tekst en haalt daar uit wat er blijkens het verband niet in zit.

Heel vlot heeft men de sekten genoemd: de onbetaalde rekeningen van de kerk. Zij hadden toch maar de vinger gelegd bij vergeten hoofdstukken en bij hen is toch maar dikwijls de warmte te vinden die men in het massale van de kerk, in een koude, versteende orthodoxie zo dikwijls mist.

Maar men zij voorzichtig met dergelijke conclusies!

Het is de kracht van de katholieke kerk, niet maar een enkele waarheid, maar het geheel van de waarheid vast te mogen houden. Dat stelle men niet gelijk met dode orthodoxie of koude onaandoenlijkheid!

Hier is maar één antwoord en dat is de kracht van de waarheid als het algemeen geloof, dat beleden, maar ook beleefd dient te worden.

Evangelisch of gereformeerd

Vaak in nauwe verbinding met het sekte-wezen komt vandaag de 'evangelische' instelling voor. Nu is dat woord - zoals zovele woorden uit de kerkgeschiedenis - belast, omdat het in meer dan één betekenis *was* en *is* gebruikt. Maar wij doelen nu vooral op de beweging, die in de vorige eeuw al begon, die aan het evangelie, ja aan de Bijbel wilde vasthouden - vooral tegenover de opkomende Schriftkritiek, maar die helaas met de Schrift dikwijls opereert op de manier van het biblicisme, dat bepaalde teksten uit de Schrift benadrukt, zonder het geheel van de Schrift vast te houden. Men ziet dan ook dikwijls het katholieke karakter van de kerk niet, noch het katholieke karakter van de leer van de kerk. Vandaar ook dat men de kracht van de belijdenis als de leer van de kerk niet doorziet. Prof. Dr. C. Trimp heeft aangetoond dat hier in sterke mate een Amerikaanse geest aan het woord is. "Het schijnt wel", zo zegt hij, "alsof de

kerkgeschiedenis een volledig nieuw begin kreeg, toen de Europese emigranten voet aan wal in Amerika zetten en de Amerikaanse nieuwe wereld gingen opbouwen. Dat nieuwe begin valt dan samen met de Revivals. Zo verkort men de historische horizon waarbinnen wij als kerken staan en binnen *die* horizon gaat men met grote inzet aan de slag. De historie van Gods verbond door de eeuwen heen en de geschiedenis van Christus' voortdurende aktiviteit in de vergadering van zijn kerk (naar Zondag 21 H.C.) komen dientengevolge niet binnen de aandacht bij de aanvang van de ambitieuze ondernemingen, waartoe men zich aaneensluit."²⁵⁾

"Wij dachten" - aldus Prof. Trimp - "dat Nederland momenteel veel van deze Amerikaanse import te verwerken krijgt. Buiten de (reformatie van de) kerk en haar confessionele overtuigingen om sticht men 'vrije ondernemingen' voor bepaalde doeleinden als evangelisatie (Youth for Christ), christelijke wetenschap (Evangelische Hogeschool), radio- en T.V.-voorlichting (Evangelische Omroep) of politieke aktiviteit (R.P.F.). De voordelen op korte termijn zijn evident: men doorbreekt of negeert de moeilijke, vaak verstarde kerkelijke situatie in dit land en men gaat aan de slag in een snel ontkerstende samenleving. Men weet in kort tijdsbestek veel christenen, aan wier inzet en oprechtheid niet te twifelen valt, bijeen te brengen en men geniet van de samenstemming over de 'muren' heen. Maar het zijn vrije ondernemingen, die op korte termijn werken. En het negeren van de geschiedenis is niet slechts het afwerpen van de last van menselijke onmacht. Het is ook een negeren van de Christus, die de geschiedenis maakt en leidt. Ook Nederland vertoont in zijn geschiedenis niet louter een aaneenschakeling van menselijk falen. Er zijn ook aanwijsbare overwinningen van het geloof, door Christus' Geest in onze samenleving gewerkt. En wie dát respecteert, werkt wellicht langzamer en met minder mankracht, maar hij zal over een langere adem blijken te beschikken.

Respekt voor de wegen van de Here is een voornaam stuk van die vreze van de Here, die het begin van alle wijsheid is"²⁶⁾

Prof. J. Kamphuis heeft deze draad van Prof. Trimp opgenomen en een en ander uitgewerkt naar de kant van de term 'reformatorisch',²⁷⁾ terwijl hij later in een artikelenserie over "Evangelisch of gereformeerd?" verschillende vragen breder heeft uitgewerkt. Aan het slot daarvan komt hij tot de conclusie: "Hoe radicaler een mens in de greep van de reformatie komt, hoe vréemder het hem zal zijn dat de 'evangelical movement' de denominatie heeft ingeruild voor de kerk en de geselecteerde overtuiging voor de christelijke belijdenis en het bijbelse voorkeursthema voor de Schriften, die van de Christus getuigen. Vréemd, *niet* omdat hij zich in dit klimaat persoonlijk onwennig zou voelen. Maar 'vréemd', omdat hij hier de *radicaliteit* van het Evangelie ziet verdwijnen. Dat is naar mijn oordeel nergens duidelijker dan op de beide punten die in iedere reformatie van de kerk weer nieuwe aandacht mogen ontvangen, de kerk en het Verbond. . . Het is een zaak van eerbied voor de God van het Woord, die de God van ons leven wil zijn, als we niet *onze* positie maximaliseren, maar wèl geloven dat God van zijn norm niets afdoet en ons vraagt en zàl vragen of wij hebben gewoekerd met de ons gegeven talenten, toen Hij ons in de weg van de reformatie een plaats toeweest in de *katholieke* kerkgemeenschap en ons dat ook doet wéten. Het is de Here van ons leven, ook van onze studie zelf die ons de regel inscherpt: 'Van een ieder, wie veel gegeven is, zal veel geëist worden, en aan wie veel is toevertrouwd, van hem zal des te meer worden gevraagd', Luk. 12, 28."²⁸⁾

Schriftgeloof tegenover Schriftkritiek

Wie spreekt over de katholieke kerk, die spreekt over het katholiek geloof. En wie het over het algemeen geloof heeft, die spreekt over het geheel van de Heilige Schrift. Wat *is* en wat *wordt* de

Schrift aangevallen! Hier doemt voor ons op het monster van de Schriftkritiek in zijn vele gedaanten. Schriftkritiek, als die benadering van de Schrift, waarbij zij niet, of althans niet in haar geheel, wordt aanvaard als het onfeilbare en betrouwbare Woord van God, maar waarbij, op zijn minst voor bepaalde gedeelten, die betrouwbaarheid wordt ontkend.²⁹⁾ Hier valt niet alleen te denken aan de vrijzinnigen, die zich al tijden lang pogen sterk te maken met vermeende tegenstrijdigheden of zogenaamde doublures in de Bijbel en die in hun vrij-denken vrijwel niets meer van de Heilige Schrift hebben overgehouden. Hier valt ook niet alleen te denken aan de 'ethische' richting, die met de stelling kwam: 'Gods Woord is *in* de Bijbel', in plaats van: 'Gods Woord *is* de Bijbel'. Hun stelling werd later door Karl Barth in een bepaalde zin overgenomen en uitgewerkt. Maar hier valt ook te denken aan een lange rij theologen, of wil men: filosofen, die heilsfeiten uit de Schrift in twijfel trokken, historische gedeelten voor mythen verklaarden en de tijdgebondenheid van de Bijbelboeken gingen benadrukken. Men kon horen verklaren dat onderscheiden moest worden tussen 'verpakking' en 'boodschap'. Op het laatste kwam het aan, zo heette het. En de theoloog zou dan wel uitmaken waar de verpakking ophield en de kern begon. Prof. Dr. H. M. Kuitert heeft over die verpakking en boodschap eens gezegd: "Wie niet tussen deze twee wil onderscheiden, stapt van de bedoeling van de Schriften af en dwingt de gemeente o.a. onder christen-zijn te verstaan: het aannemen van een aantal achterhaalde voorstellingen."³⁰⁾

Zo is het ook gekomen tot het filosofische begrip: 'relationele waarheid', dat is de waarheids Gods, die in relatie tot stand komt. Dan gaat het niet over dat grote, dat God bij de openbaring, bij de bekendmaking van zijn waarheid mensen inschakelt. "Nee" - aldus Drs. M. K. Drost in zijn boekje 'De waarheid boven alles' - "het gaat hier over de herkomst, over de oorsprong en de aard

van de waarheid Gods. Zij is afkomstig van 'God en Co', zoals iemand het in een kritische bespreking van het rapport (van de syn. kerk over de aard van het Schriftgezag, K.D.) kernachtig uitdrukte. De waarheid van God is er nooit zonder ons."³¹⁾

Onnodig te zeggen dat de kracht van de katholieke kerk stelselmatig wordt aangevallen door de vele vormen van Schriftkritiek die er geweest zijn en nog steeds zijn. Maar het blijft de kracht van de katholieke kerk, te stáán voor het ene, onfeilbare, betrouwbare Woord van God.

"Thans hebben wij te leven" - zo eindigde Prof. Dr. K. Schilder nu bijna een halve eeuw geleden - zijn indringende oproep in "Ons aller Moeder" - "uit het geopenbaarde Woord. Welnu, alzóó spreekt dat geopenbaarde Woord: bekeert u; en doet het dadelijk, en doet het in verbondsgehoorzaamheid."³²⁾

Het gaat immers om de gehoorzaamheid aan het ondeelbare Woord van God als de waarheid, die geen enkele twijfel overlaat en die het rijke geloofsbezit is van Gods katholieke kerk?

Beleden én beleefd

Daarstraks zeiden wij dat het algemeen geloof niet alleen beleden, maar ook beleefd moet worden.

Wij willen dat aan het eind van ons be-toog, nu wij de balans gaan opmaken, nog eens duidelijk onderstrepen.

Het is een onuitsprekelijke *genade* van de HERE, dat Hij nog steeds, ook in deze lage landen bij de zee, Zich een gemeente wil vergaderen, die tot het eeuwige leven is uitverkoren.

De kandelaar had ook allang weggenomen kunnen zijn!

Wij leven in het Luther-jaar. Vijfhonderd jaar geleden werd de reformator geboren. Ik moet denken aan Luther's woord over de doorgaande reformatie, in zijn brief van 1524 aan de raadsheren van alle Duitse steden, dat er christelijke scholen moeten worden opgericht en in stand gehouden.

Dan schrijft Luther: "Ik meen, dat Duitsland nog nooit zoveel van Gods

Woord gehoord heeft als thans; men bespeurt er in het verleden tenminste niets van. Laten wij nu deze kans voorbijgaan, zonder dank en eer daaraan te bewijzen, dan is het tevrezen, dat wij nog gruwelijker duisternis en nood zullen moeten doorstaan. Duitse vrienden, koopt, nu de markt voor de deur wordt gehouden, zamelt in, nu de zon schijnt en het weer goed is; grijpt Gods genade en Woord aan, nu het U wordt geboden. Want weet dit wel, Gods Woord en genade zijn als een voorbijtrekkende plasregen, die niet weerkomt, waar hij eenmaal geweest is. Bij de joden is hij geweest, maar weg is weg; nu hebben zij niets. Paulus bracht hem in Griekenland, maar ook daar is hij weg; nu hebben zij de Turken. Rome en het Latijnse land hebben ook hun beurt gehad, maar weg is weg; nu hebben zij de paus. En gij Duitsers moet niet denken, dat gij hem eeuwig hebben zult. Want de ondankbaarheid en de verachting zullen hem verdrijven. Daarom, grijpt toe en houdt vast, wie grijpen en vasthouden kan; luie handen zullen een slecht jaar hebben.”³³⁾

Dat zijn woorden die wij ons ook voor vandaag in onze situatie mogen aantrekken. Wij weten niet hoelang in Nederland de kandelaar blijft staan. Wij zullen ook niet speculeren over de overleveringskansen van de kerk. Maar de dankbaarheid dat de Here Christus zijn gemeente nog blijft vergaderen mag ons nooit de roeping doen vergeten, de waarheid van Gods Woord te belijden en te beleven.

Om ons heen groeit de onkerkelijkheid schrikbarend. Sekten rijzen als paddestoelen uit de grond. Allerlei bewegingen verslaan hun duizenden. Heeft de kerk haar tijd gehad? Moeten we vluchten in een afgezwakt evangelie en water bij de wijn doen?

Is het getal onttrekkingen van 663 over de periode van één jaar niet een teken aan de wand?³⁴⁾

Er is maar één antwoord: wij moeten de dankbaarheid over de kracht van de katholieke kerk *tonen* door zelf niet indifferent noch introvert te zijn!

Niet indifferent, alsof wij er zelf min of meer buiten staan. Belijden wij niet hoofdelijk dat wij van deze kerk een levend lid *zijn* en eeuwig zullen blijven?

En niet introvert, naar binnen gekeerd, alsof die kracht niet een dynamische werkelijkheid zou zijn. Wij hebben een boodschap voor deze wereld! Niet een half evangelie, niet een afgezwakte belijdenis. Maar een woord van de katholieke kerk, dat met kracht geladen is en dat een sterke straling heeft naar buiten, omdat het het algemene geloof is, dat *al-len* raakt!

Wij hebben een woord voor de wereld.

Wij hebben een woord voor de moderne mens.

Wij hebben een woord voor de afgedwaalden.

Wij hebben een woord voor de jonge mens, ook in de kerk.

Want wij hebben het Woord der waarheid, dat is het evangelie van onze behoudenis! (Efeziërs 1 : 13).

Aantekeningen

- 1) G. Visée, Wat leert de Gereformeerde Belijdenis omtrent de Kerk? Utrecht, 1947, p.6; zie ook: J. A. Vink, 'Met hart en mond'. Schetsen Nederlandse Geloofsbelijdenis II, Utrecht, 1955, p.26; en: C. G. Bos, Geloven en belijden/2, Groningen, 1978, p.47 vv.
- 2) Ph. Haeuser, Des heiligen Cyrilles Bisschofs von Jerusalem Katechesen, München/Kempten, 1922, p.351 v.
- 3) J. N. D. Kelly, Early Christian Creeds, Londen, 1972, p.216.
- 4) J. Kamphuis, in: De Reformatie, Jrg. 55, nr. 49, 1980, p.785.
- 5) L. Doekes, Credo. Handboek voor de gereformeerde symboliek, Amsterdam, 1975, p.298.
- 6) Id., t.a.p.
- 7) Id., p. 300.
- 8) C. J. Smelik (samenst.), Van Credo tot Amen. Werkboek van de zes belijdenisgeschriften in hedendaags Nederlands, Haarlem, 1981, p.35 v.
- 9) Ursinus, Schatboek der verklaringen over den Nederlandschen Catechismus, uitg. Spiljardus, Amsterdam, 1657, p.203.
- 10) Olevianus, De vaste grond. Dat is: de articulen van het oud, waarachtig, ongetwijfeld Christelijk Geloof, uitg. Zeylmans van Selm, Amsterdam, 1778, p.149.
- 11) F. Hendrichs, De gouden keten der waarheid, 's Gravenhage, 1935, p.28.

- 12) I. de Wolff, De kerk buiten welke geen zaligheid is, Enschede, 1951, p.6.
- 13) J. Faber, Beknopte balans van het Concilie, in: Almanak F.Q.I. 1968/1969, Kampen, p.127.
- 14) Van Credo tot Amen, p.11 v.
- 15) J. Kamphuis, in: De Reformatie, Jrg. 55, nr. 49, 1980, p.786.
- 16) C. Bouma, De brieven van den apostel Paulus aan Timotheüs en Titus, Kommentaar op het Nieuwe Testament XI, Amsterdam, 1942, p.145.
- 17) Calvijn, Uitlegging op de zendbrieven van Paulus aan Timotheüs, Titus en Filemon, uitg. Donner, Leiden, 1891, p.52.
- 18) Calvijn, Institutie IV, 1, 10, uitg. Sizoo, Delft, z.j., dl. III, p.19 v.
- 19) H. J. Schilder, Het kerschip biedt behouden vaart, Kampen, 1981, p. 296.
- 20) K. Deddens/M. K. Drost, Balans van het oecumenische, Enschede, 1980, p. 10 v.
- 21) F. F. Venema, Wat is een christen nodig te geloven, Groningen, z.j., p. 209.
- 22) Balans van het oecumenisme, p. 24 v.
- 23) Id., p. 25 vv.
- 24) A. B. W. M. Kok, Sekte, in: Christelijke Encyclopedie, 2e dr., dl. VI, Kampen, 1961, p. 139.
- 25) C. Trimp, in: De Reformatie, Jrg. 53, no. 3, 1977, p. 36 v.
- 26) Id., p. 38.
- 27) J. Kamphuis, in: De Reformatie, Jrg. 53, no. 4, 1977, p. 52 vv.
- 28) Id., in: De Reformatie, Jrg. 57, no. 8, 1981, p. 115v. Zie ook: J. Kamphuis in: Lux Mundi, vol. 1, no. 2, 1982, p.6 v.
- 29) Y. Feenstra, Schriftkritiek, in: Christelijke Encyclopedie, 2e dr., dl. VI, Kampen, 1961, p.117 vv.
- 30) H. M. Kuitert, Verstaat gij wat gij leest? Kampen, 1970, p.44.
- 31) M. K. Drost, De Waarheid boven alles, Groningen, 1982, p.18.
- 32) K. Schilder, Ons aller Moeder, Kampen, 1935, p.97.
- 33) Tj. Boersma, Het Evangelie opnieuw ontdekt, Groningen, 1983, p.157.
- 34) W. G. de Vries (red.), Handboek ten dienste van de gereformeerde kerken in Nederland, Goes, 1983, p.31.

"stromen van levend water"

ds H. E. Nieuwenhuis

Een bondig en animerend slotwoord, dat mag ik aan het einde van deze bondsdag te Ermelo tot u spreken. Elkaar opwekken tot voortgaand Schriftonderzoek en elkaar bemöedigen in het léven uit de Schriften, dat künnen wij alleen doen met het Woord van God. Daarom ga ik met u in dit slotwoord naar *het* Woord. U zult dat reeds begrepen hebben uit de aankondiging: "Stromen van levend water". Want dat zijn de wóórden van die bekende uitroep van onze Here Jezus Christus op het Looftentenfeest te Jeruzalem: "Indien iemand dorst heeft, hij kome tot Mij! En drinke, wie in Mij gelooft! Gelijk de Schrift zegt: Stromen van levend water zullen uit Zijn binnenste vloeien." (Johannes 7 : 38)

Wat wil de Heiland hiermee zèggen? Bedoelt Hij, dat uit het binnenste van hèn, die in Hèm geloven, stromen van levend water zullen voortstromen? Vaak wordt dit schriftwoord wèl in deze

zin uitgelegd. Echter, wáár spreekt Gods Woord zó over de gelovigen? Wáár kunnen wij de plaats vinden, waar de Schrift zegt, dat stromen van levend water zullen vloeien uit hem, die gelooft in Jezus Christus? Het antwoord op deze vraag wordt nog móeijliker, wanneer wij de verkláring van deze woorden van Christus lezen, die door de apostel Johannes in het volgende vers erbij geschreven is. "Dit zei Hij van de Géést, welke zij, die tot geloof in Hem kwamen, ontvangen zouden. Want de Geest was er nog niet, omdat Jezus nog niet verheerlijkt was."

Met die stromen van levend water bedoelt Christus de Heilige Geest. Maar de Géést komt toch niet als een stroom van levend water uit het binnenste van de gelóvigen voort?! Zeker, we kunnen elkaar bemöedigen en aanvuren! We kunnen elkaar opscherpen in de liefde en de ijver van het geloof. We moeten een lichtend licht en een zoutend zout